

Zaira Vidau

Medkulturni položaj mladih, ki se šolajo v slovenskem jeziku v Italiji

Prispevek predstavlja poglede mladih, ki se šolajo v slovenskem jeziku v Italiji, o medkulturnih odnosih z večinskim prebivalstvom v zadnjem desetletju. Slednje izhaja iz analize trditev, ki so bile del empiričnih raziskav leta 2003 in 2011 med dijaki slovenskih srednjih šol druge stopnje na Tržaškem in Goriškem ter skupino mladih, ki so zaključili dvojezično šolo v Špetru. Temo uvaja pregled literature o njihovih identitetnih in socioloških značilnostih. Rezultati kažejo, da so posledice kulturne in jezikovne ekskluzivnosti med skupnostma še občutene. Za anketirane "skeptike" sta diskriminacija in nespoštovanje večinskega prebivalstva do slovenske manjšine še prisotna ter skupnosti živita v glavnem ločeno. Sicer so anketirani "optimisti" rahlo številčnejši. Slednji obratno menijo, da večinsko prebivalstvo ne diskriminira slovenske kulture in jezika in izraža spoštovanje do slovenske prisotnosti, skupnosti pa sta manj ločeni kot v preteklosti.

Ključne besede: slovenska narodna skupnost v Italiji, mladi, medkulturni odnosi.

The Intercultural Condition of Youth Studying in Slovene Language in Italy

The article presents the opinions of youth studying in Slovene language in Italy about intercultural relations with the majority population in the last decade. The latter comes to light from the analysis of statements which were part of empirical studies in 2011 and 2003 among students attending Slovene high schools in Trieste (Trst) and Gorizia (Gorica) and a group of pupils that attended the bilingual school in San Pietro al Natisone (Špeter). The author starts with a literature analysis on their identity and sociological features. The paper shows that the effects of the cultural and linguistic exclusion between the two communities are still perceived. The investigated "skeptics" think that the majority population still discriminates the Slovene minority and that the communities live mostly separated. The number of investigated "optimists" is slightly higher. On the contrary, they consider that the majority population does not discriminate the Slovene culture and language. They maintain that the majority population is respectful of the Slovene presence and that the two communities are less divided than in the past.

Keywords: Slovene national and linguistic minority in Italy, youth, intercultural relations.

Correspondence address: Zaira Vidau, Slovenski raziskovalni inštitut (SLORI), via/ul. Beccaria 6, Trieste/Trst, Italy, e-mail: z.vidau@slori.org

1. Uvod

Temo mladih zasledimo v različnih družboslovnih in psiho-socialnih študijah o slovenski narodni in jezikovni skupnosti v Italiji, iz katerih izhajata predvsem dva problematična vidika: narodna in jezikovna identitetna razsežnost ter sociološke specifične starostne skupine, ki je del italijanske družbe, obmejnega prostora med Italijo in Slovenijo ter evropskega prostora na širši ravni. Študije se v glavnem posvečajo razumevanju njihovih narodnih, jezikovnih in kulturnih pripadnosti (Kosic 2014; Pertot 2011, 2014, 2014a) ter življenjskih stilov, vrednostnih orientacij, interesov in načinov preživljanja prostega časa (Jagodic 2008, 2009; Mezgec in drugi 2005, Mezgec & Vidali 2009).

Različne študije, ki jih navajam v prispevku, kažejo, da se je stopnja medkulturnih odnosov in integracije slovenske narodne in jezikovne skupnosti z večinskim prebivalstvom zvišala. Obenem je v javnem diskurzu aktualno vprašanje, ali so lahko zrahljane ločnice med slovensko narodno in jezikovno manjšino in večinskim prebivalstvom in vstopanje italijanskih govorcev v tradicionalno slovenska okolja, kot so šole ali društva, sodobni pojavi asimilacije.

V pričujočem prispevku predstavljam mnenja in poglede mladih, ki se šolajo v slovenskem jeziku v Italiji in so stari od 15 do 19 let, o doživljanju medkulturnih odnosov z italijansko večinsko skupnostjo v časovni perspektivi sprememb v zadnjem desetletju. Z analizo rezultatov nedavne empirične raziskave preverjam, ali se na ravni njihovih percepcij odsevajo splošni vidiki izboljšanja medkulturnih stikov med slovensko in italijansko govorečim prebivalstvom in še obstoječe kulturne pregrade, ki izhajajo iz empirične evidence drugih sorodnih študij.

2. Metodologija

V prispevku predstavljam pregled novejši znanstvene literature o temi identitetnih in drugih socioloških značilnosti mladih pripadnikov slovenske narodne in jezikovne skupnosti v Italiji ter nekaterih družbenih premikov, ki opredeljujejo sodobni medkulturni položaj na območju njene naseljenosti. V drugem delu prispevka analiziram izbor statističnih podatkov kvantitativne raziskave Profil mladih, ki jo je med leti 2011 in 2014 izvajal Slovenski raziskovalni inštitut SLORI v Trstu (Mezgec 2014; Vidau 2014). Prikazani so odgovori na sklop desetih trditev o medkulturnih odnosih med slovensko narodno in jezikovno manjšino in večinskim prebivalstvom z namenom, da na podlagi stopnje strinjanja s temi trditvami opredelimo percepcije mladih, ki se šolajo v slovenskem jeziku v Italiji, o ravni ločenosti in integracije med skupnostma (Vidau 2014). Šest izmed teh trditev sem v prispevku primerjala z odgovori dijakov srednjih šol druge stopnje na Tržaškem in Goriškem, ki so bili anketirani leta 2003 v okviru raziskave o mladih za Programsko konferenco o analizi in razvoju slovenske narodne skupnosti v Italiji (Mezgec in drugi 2005; Slovenska kulturno gospodarska zveza 2003).

Raziskovalni projekt Profil mladih je zajemal anketiranje dijakov vseh razredov, oddelkov in podružnic srednjih šol druge stopnje s slovenskim učnim jezikom na Tržaškem in Goriškem ter skupine mladih z istimi starostnimi značilnostmi iz videmske pokrajine, ki so obiskovali Državno večstopenjsko šolo s slovensko-italijanskim dvojezičnim poukom v Špetru (*v nadaljevanju dvojezična šola v Špetru*). Slednji se lahko izobražujejo v slovenskem jeziku na tej šoli, vendar le do vključno srednje šole prve stopnje. Nato prestopijo v srednjo šolo druge stopnje z italijanskim učnim jezikom, ker slovenskih na tem območju ni. Anketiranje je bilo izvedeno v šolskem letu 2012/13 med mladimi, ki so v glavnem stari od 15 do 19 let. V raziskavi je sodelovalo 677 mladih, od katerih 359 na Tržaškem, 232 na Goriškem in 86 na Videmskem. Namen raziskave je bil proučiti splošne značilnosti mladine, ki se v Italiji izobražuje v slovenskem jeziku, njen odnos do slovenske manjšine in njenih organizacij, njene potrebe in pričakovanja ter stopnjo vključenosti v slovenske organizacije in društva v Italiji. V raziskavi smo uporabili dve verziji istega vprašalnika ločeno za tržaško in goriško srednješolsko mladino in skupino mladih na Videmskem. Vsebina vprašalnikov je enaka. Različna je raba izrazov o opredelitvi slovenske in italijanske skupnosti. Pri tem smo upoštevali različno zgodovinsko in kulturno-jezikovno ozadje slovenske manjšine, ki živi na Tržaškem in Goriškem ter na Videmskem.

V prispevku uporabljam besedno zvezo mladi, ki se šolajo v slovenskem jeziku v Italiji za anketiranje vseh treh pokrajin. Zajema mladino, ki obiskuje srednje šole druge stopnje s slovenskim učnim jezikom na Tržaškem in Goriškem in skupino mladih, ki so zaključili dvojezično šolo v Špetru. Ta pojem vključuje bodisi mlade, ki se opredelijo kot pripadniki slovenske narodne in jezikovne skupnosti v Italiji, bodisi tiste, ki izražajo mešano identifikacijo ali istovetnost z italijansko kulturo in jezikom. Omenjena mladina je jezikovno in kulturno heterogena, kot pokažejo rezultati novejših študij, ki jih predstavljam v nadaljevanju. Tako da obiskovanje teh šol ne enačimo samodejno s pripadnostjo slovenski narodni oziroma jezikovni skupnosti v Italiji. Pri tem moramo upoštevati identitetno samoopredelitev dijakov. Sicer se omenjene skupine mladih izobražujejo v šolskem okolju, ki je izraz slovenske narodne in jezikovne skupnosti v Italiji, kar spodbuja tesen stik z njo ter s slovenskim jezikom in kulturo tudi med tistimi dijaki, ki se opredeljujejo drugače.

Slovenci v Italiji se v splošni rabi in v javnem diskurzu samoopredeljujejo kot slovenska narodna skupnost v skladu s terminologijo, ki je v rabi v slovenskem in angleškem jeziku. Vendar se del slovenske skupnosti na Videmskem opredeljuje kot slovenska jezikovna manjšina (Cernetig & Negro 2009).¹ V znanstveni literaturi zasledimo opredelitev, da gre za etnično manjšino (Bufon 2004, 37–38) kot izraz notranje heterogenosti slovenskega naselitvenega območja v Italiji, ki izhaja iz specifične zgodovinskih, družbenih in upravno-političnih okoliščin. Zato sem v tem prispevku uporabila besedno zvezo slovenska narodna in jezikovna skupnost. Nasploh je v Italiji v rabi besedna zveza jezikovna zgodovinska

manjšina za različne tipologije narodnih in jezikovnih manjšin, ki vključujejo narodne obmejne manjšine, jezikovne otoke ali arhipelage ter skupnosti, ki govorijo regionalne jezike. Slednje zakonsko opredeljuje okvirni zakon o varstvu zgodovinskih jezikovnih manjšin v Italiji 482/1999. V institucionalno-pravnih dokumentih to načeloma velja tudi za Slovence v Italiji, začeni z zaščitnim zakonom o varstvu slovenske jezikovne manjšine v Italiji 38/2001. Ali je slovenska manjšina v Italiji jezikovna ali narodna skupnost je družbeno-politično relevantno, saj gre za skupnost, ki teži k celostni družbeni in politični participaciji in realizaciji svojih kulturnih, gospodarskih in političnih interesov.

3. Identitetne značilnosti mladih, ki se šolajo v slovenskem jeziku v Italiji, v medkulturnem družbenem kontekstu

Študija o družbeno-političnem položaju narodnih manjšin v Srednji Evropi ugotavlja, da so slednje povsem integrirane v okolja, kjer živijo. Kultura in jezik sta vedno bolj edina elementa diferenciacije med večinskimi in manjšinskimi skupnostmi v Srednji Evropi (Brezigar in drugi 2012, 67). Avtorji (Brezigar in drugi 2012, 65–66) poudarjajo vlogo jezika kot sredstva posredovanja manjšinske kulture, vrednot in tradicij v procesih socializacije in akulturacije.

Mladi Slovenci v Italiji odraščajo v družbi, kjer so kulturne in jezikovne zamejitve prožne. Čezmejna mobilnost je danes temeljni trend internacionalizacije mladih v Evropi (European Commission 2009, 174). Mediji in informacijska tehnologija omogočajo stik z novimi kulturami in življenjskimi slogi v duhu multikulturalizma in globalnega internacionalizma, kot izhaja iz novejših študij na evropski ravni, ki je upoštevala tudi mlade v Italiji (Ule in drugi 2014, 10). To po avtorjih hkrati omogoča premoščanje tradicionalnih nacionalizmov in lahko povzroča občutke tesnobe in negotovosti, ker zmanjkajo temeljni kriteriji za ocenjevanje svojih izkušenj. Predpostavljamo, da naj bi imeli pripadniki slovenske narodne in jezikovne skupnosti v Italiji zato več možnosti kot v preteklosti, da bodo nosilci več kultur in jezikov poleg svoje izvirne zaradi spremembe države bivanja in kulturnega okolja. Vavti (2011, 30) ugotavlja, da visoka mobilnost mladih Slovencev na avstrijskem dvojezičnem Koroškem, ki odhajajo v večja mesta, kot so Dunaj, Gradec in Celovec, pomeni tudi postopno rahljanje povezanosti s slovenstvom ob ohranjanju predvsem čustvene navezanosti na svoj slovenski jezikovni in kulturni izvor.

Nedavne raziskave o narodni identiteti dijakov slovenskih srednjih šol druge stopnje v Italiji nakazujejo, da so dijaki kulturno in jezikovno bolj raznoliki kot v 90. letih prejšnjega stoletja, ker se je delež dijakov iz mešanih slovensko-italijanskih in neslovenskih družin povečal na račun tistih iz slovenskih družin (Bogatec 2012; Pertot 2014). Pertot (2011, 38) ugotavlja, da “/n/i padla le meja med Slovenijo in Italijo, ampak so se zrahljale meje med manjšinsko, slovensko skupnostjo in

večinsko, italijansko skupnostjo". To daje po avtorici prostor novim identitetnim opcijam, kjer sta slovenska in italijanska kulturna komponenta v interakciji. Iz raziskave o rabi slovenskega in italijanskega jezika (Pertot 2014, 46) izhaja, da je med maturanti slovenskih srednjih šol druge stopnje na Tržaškem in Goriškem v dvajsetih letih upadel odstotek tistih, ki slovenščino navajajo kot svoj materni jezik (-10 odstotkov). Pertot (2014, 46) navaja, da tri četrtine maturantov, zajetih v raziskavo, priznava slovenščino kot materni jezik in Slovence kot svojo narodno skupnost.

Empirična preverjanja obenem pokažejo, da mladi, ki obiskujejo slovenske šole v Italiji (Pertot 2014a, 80; Kosic 2014, 99) in odrasli pripadniki slovenske narodne skupnosti v Italiji (Sedmak 2009, 218) večinoma ohranjajo narodnostno identifikacijo s slovensko kulturo in jezikom, kjer sicer prevladuje tradicionalna lokalna identifikacija s slovensko manjšinsko skupnostjo (Slovenec v Italiji, zamejec, pripadnik slovenske manjšine), ki je tudi geografsko opredeljena (iz Trsta, Krasa, Gorice; Tržačan, itd.). Slednja se po Pertot (2014, 79) v zajetem obdobju proučevanja (1989–2011) med dijaki slovenskih srednjih šol druge stopnje v Italiji ni bistveno spremenila.

Mladi pripadniki slovenske narodne in jezikovne skupnosti v Italiji živijo danes v družbeno-političnem okolju, kjer se medkulturni odnosi med slovensko manjšino in večinskim prebivalstvom v primerjavi s preteklostjo nizko konfliktni. Hipoteza stika razlaga, da je raven medskupinskih odnosov med različnimi etničnimi skupinami in pridobivanje informacij drugega o drugem lahko obratno sorazmerno z ravno predsodkov in diskriminacije (Tropp & Pettigrew 2005). To lahko potrdimo z naslednjimi ugotovitvami. Prestiž slovenskega jezika se je med večinskim prebivalstvom v deželi Furlaniji Julijski krajini povečal. To se kaže v podatku o povečanem deležu otrok iz mešanih slovensko-italijanskih zakonov ali povsem italijanskih družin, ki obiskujejo šole s slovenskim učnim jezikom (Bogatec 2004). Pozitivni premiki se kažejo tudi v dobrih praksah uvajanja slovenščine kot jezika učnega programa v šole z italijanskim učnim jezikom. Na proces postopnega premoščanja pregrad med večinskim in manjšinskim delom prebivalstva kaže tudi večje povpraševanje po tečajih slovenskega jezika za odrasle (Čok & Jagodic 2013, 23). Znanje manjšinskega jezika med večinskim prebivalstvom omogoča, da naj bi slednji dostopal in izkušal v polnem obsegu manjšinsko kulturo (Brezigar in drugi 2012, 65–66). Sicer je širjenje slovenskega jezika med večinskim prebivalstvom tudi problematično. Glavna motivacija udeležencev tečajev slovenskega jezika v deželi Furlaniji Julijski krajini je spoznavanje jezika svojega soseda onstran meje, torej jezika bližje Republike Slovenije, manj izrazita je med njimi želja po spoznavanju jezika slovenske narodne in jezikovne skupnosti v Italiji (Čok & Jagodic 2013, 27, Jagodic 2013, 49). Njihova jezikovna zmožnost ob samem zaključku tečaja je nizka, ker večina tečajnikov opravi le tečaj slovenskega jezika na osnovni ravni (Brezigar 2013, 49; Jagodic 2013, 47, 68).

Kljub navedenim pokazateljem zблиževanja med skupnostma so nenaklonjenost in nacionalizem večinskega prebivalstva, neenakopravnost skupin, pomanjkanje dejanske izvedbe zaščitnih norm, zaprtost, nezanimanje in nepoznavanje s strani Italijanov po mnenju pripadnikov slovenske narodne skupnosti v Italiji še aktualni (Kosic & Flego 2008, 140; Medarič 2009). Slednji svoj položaj predstavljajo v luči diskriminacije večinskega okolja do manjšine kot take, ker to sami občutijo (Medarič 2009, 184). Rezultati študije o etničnih identitetah v deželi Furlaniji Julijski krajini pokažejo, da sicer večina intervjuvancev italijanske in slovenske narodnosti podpira integracijo manjšinske kulture z večinsko (Segatti & Guglielmi 2008, 77–79), vendar dobri polovici (55 odstotkov) anketiranih pripadnikov večinskega prebivalstva ne bi bilo posebno žal, če bi živeli v obmejnem prostoru brez manjšine. To si lahko razlagamo tako, da znanje o slovenski narodni in jezikovni skupnosti v Italiji – kljub pozitivnim premikom – ni povsem razširjeno med večinskim prebivalstvom. Mladi anketiranci na italijanskih šolah in univerzah s tržaške, goriške in videmske so v empirični raziskavi izrazili najvišje odstotke strinjanja s trditvijo, da večinski narod ne pozna manjšinske stvarnosti (77 odstotkov) (Vidali 2009, 10–103).

Nekatere raziskave kažejo, da je slovenska manjšina v Italiji v večinskem okolju manj prepoznavna v primerjavi z italijansko manjšino v Slovenski Istri (Medarič 2009; Sedmak 2009). To je po eni strani odvisno od obnašanja manjšine same, ki je do večinskega prebivalstva bolj zaprta. Sedmakova (2009, 210) to zaprtost obrazloži s konceptom “manjše prepustnosti etničnih meja”, katere indikatorja sta npr. intenzivnost pojava etnično mešanih partnerstev in družin ter težnja po prevladujočih stikih znotraj lastne manjšinske skupnosti. Prisotnost Neslovencev v slovenskih šolah in predvsem v športnih društvih postavlja pod vprašaj tradicionalno vlogo teh slovenskih ustanov v korist ohranjanja in utrjevanja slovenske prisotnosti v obmejnem večkulturnem prostoru (Bogatec & Bufon 2008, 68–69).

4. Premiki v doživljanju medkulturnih odnosov mladih, ki se šolajo v slovenskem jeziku v Italiji, z večinskim prebivalstvom

Mladi anketiranci 15–19 iz tržaške, goriške in videmske pokrajine so odgovarjali na sklop desetih trditev, ki prikazujejo medkulturne odnose med Slovenci in Italijani na območju, kjer skupnosti živita skupaj. Trditve izražajo pozitivne vidike in premike medkulturnega sožitja, kot so znanje dveh jezikov, večje možnosti zaposlovanja ter večje zanimanje in spoštovanje večinskega prebivalstva do slovenske narodne in jezikovne skupnosti. Obenem upoštevajo njegove problematične vidike, kot so diskriminacija, zaničevanje in nepoznavanje slovenske stvarnosti ter ločenost med skupnostma. Preverili smo tudi, ali mladi anketiranci menijo, da bi morala slovenska narodna in jezikovna skupnost v večji

meri širiti slovensko kulturo in jezik med večinskim prebivalstvom. Predstavljene vsebine izraža devet trditev, ki so bile drugače formulirane za dijake srednjih šol druge stopnje na Tržaškem in Goriškem ter za mlade anketirance iz videmske pokrajine. Raba besednih zvez večinski narod in slovenska manjšina v trditvah za tržaške in goriške dijake in lokalno italijansko prebivalstvo ter slovenska društva in organizacije za mlade v videmski pokrajini izraža drugačno družbeno-kulturno ozadje in jezikovno-kulturne identifikacije s slovenstvom dveh skupin mladih. Ob koncu smo dijakom slovenskih srednjih šol druge stopnje na Tržaškem in Goriškem dodali trditev, ki je preverjala, kako ocenjujejo vključevanje otrok in mladih iz mešanih slovensko-italijanskih in italijanskih družin v slovenske šole. Med anketiranci v videmski pokrajini smo preverjali, kaj menijo o dvojezični šoli v Špetru in njeni vlogi širjenja slovenskega jezika v Benečiji. Prikazane rezultate zaznamuje torej specifika samoocenjevanja anketirane mladine.

Razporeditev odgovorov po stopnji strinjanja v Grafikonu 1 nakazuje, da večina mladih anketiranih na Tržaškem, Goriškem in Videmskem zelo ceni dvojezičnost in dvokulturnost posameznikov in okolja. To ni le kulturno bogastvo, ampak tudi temeljna jezikovna kompetenca, ki je uporabna na delovnem trgu. S trditvijo "Dobro je živeti v narodnostno mešanem okolju, ker se naučiš dveh jezikov in spoznaš dve kulturi." (trditev 2 v Grafikonu 1) se strinjajo skoraj vsi anketiranci (95 odstotkov). Dve petini vprašanih se zelo strinja (40 odstotkov). S trditvijo "Lažje bom dobil zaposlitev, ker poleg italijanščine znam slovenščino (Tržaška in Goriška)/V mojem okolju je lažje dobiti zaposlitev, če poleg italijanščine obvladaš tudi slovenščino (knjižni jezik ali lokalno narečje). (Videmska)" (trditev 1 v Grafikonu 1) se podobno strinja devet anketiranih na deset (86 odstotkov). S trditvijo se zelo strinja 29 odstotkov. Tu kažejo odgovori mladih anketirancev na Videmskem nekoliko nižjo stopnjo strinjanja (70 odstotkov) in skoraj tretjinski (30 odstotkov) delež nestrinjanja.

Pri trditvah o percepciji odnosa večinskega prebivalstva do slovenske manjšinske skupnosti so stopnje strinjanja nekoliko nižje kot v zgoraj navedenih trditvah. Pri tretji in četrti trditvi v Grafikonu 1 večina tržaških, goriških in videmskih anketirancev meni, da se je pristop pripadnikov večinskega naroda pozitivno razvil v smeri izkazovanja zanimanja in spoštovanja do slovenske kulture in jezika. S trditvijo "Večinski narod kaže danes večje zanimanje za slovensko kulturo in jezik kot v preteklosti. (Tržaška in Goriška)/Lokalno italijansko prebivalstvo kaže danes večje zanimanje za slovensko kulturo in jezik kot v preteklosti. (Videmska)" (trditev 3 v Grafikonu 1) se več kot polovica anketiranih (56 odstotkov) strinja. Podobno se s trditvijo "Večinski narod kaže danes večje spoštovanje do slovenske narodne skupnosti v Italiji kot v preteklosti. (Tržaška in Goriška)/Lokalno italijansko prebivalstvo kaže danes večje spoštovanje do slovenske narodne skupnosti v Italiji kot v preteklosti. (Videmska)" (trditev 4 v Grafikonu 1) skoraj tri petine vprašanih (58 odstotkov) strinja. Opažamo tudi, da je delež nestrinjanja v obeh trditvah visok (44 oziroma 42 odstotkov). Slednje

nakazuje, da del mladih, ki se izobražujejo v slovenskem jeziku v Italiji, še vedno doživlja večinsko prebivalstvo kot tako, ki je do slovenske manjšine brezbržno in je ne obravnava kot kulturno in jezikovno enakovredno skupino.

Tudi peta in šesta trditev v Grafikonu 1, ki večinsko prebivalstvo prikazujeta v tradicionalno negativni luči diskriminacije in zaničevanja, kažeta stopnjo strinjanja, ki se sklada z rezultati prejšnjih dveh trditev o izkazovanju zanimanja in večjega spoštovanja večinskega prebivalstva do slovenske manjšine. Rahlo prevladuje pozitiven pristop do italijanskega naroda. S trditvama "Večinski narod diskriminira pripadnike slovenske manjšine. (Tržaška in Goriška)/Lokalno italijansko prebivalstvo diskriminira pripadnike slovenske manjšine. (Videmska)" (trditev 5 v Grafikonu 1) in "Večinski narod ne ceni oz. zaničuje slovensko kulturo in jezik. (Tržaška in Goriška)/Lokalno italijansko prebivalstvo ne ceni oz. zaničuje slovensko kulturo in jezik. (Videmska)" (trditev 6 v Grafikonu 1) se ne strinja nekaj več kot polovica (53 odstotkov) anketiranih. Sicer opažamo, da je občutek diskriminacije in zaničevanja še vedno prisoten pri skoraj polovici anketirancev. Pozitivne ocene o večjem izkazovanju zanimanja in večjega spoštovanja do slovenske kulture in jezika v Italiji v tretji in četrti trditvi so vsekakor nekoliko višje.

Anketirani mladi, ki se šolajo v slovenskem jeziku na Tržaškem, Goriškem in Videmskem, menijo, da so omenjene kulturne zapreke pri večinskem prebivalstvu še prisotne. S trditvijo "Večinski narod ne pozna slovenske manjšinske stvarnosti. (Tržaška in Goriška)/Lokalno italijansko prebivalstvo ne pozna slovenske skupnosti v Italiji. (Videmska)" (trditev 7 v Grafikonu 1) se namreč strinjajo dobri dve tretjini (68 odstotkov) anketiranih. Nekateri (12 odstotkov) se s trditvijo zelo strinjajo. Pri tej trditvi opažamo statistično relevantne razlike med tremi pokrajinami. Stopnja strinjanja je najvišja na Tržaškem, kjer doseže skoraj tri četrtine anketiranih dijakov (73 odstotkov), skoraj povprečna med goriškimi dijaki (64 odstotkov) in najnižja v videmski pokrajini (58 odstotkov). Ta podatek nakazuje, da imajo mladi na Videmskem v nekoliko večji meri občutek, da so bolj prisotni v zavesti večinskega prebivalstva kot v ostalih dveh pokrajinah. Upoštevati moramo, da je večina anketiranih na Videmskem izrazila, da pripada italijanski jezikovni skupnosti. Kulturno-jezikovna podoba slovenstva je v skupini anketiranih na Videmskem manj izrazita kot v ostalih dveh pokrajinah. Na tem območju prevladuje lokalna pripadnost narečju in krajevni kulturi nad povezovanjem s širšim slovenskim kulturnim in jezikovnim prostorom oziroma se s tem prepleta v različnih kombinacijah.

Sicer se kulturne zapreke kažejo tudi med anketiranimi dijaki na Tržaškem in Goriškem ter skupino mladih na Videmskem. Kot posledico odgovora, da večinsko prebivalstvo ne pozna slovenske kulture in jezika, pričakujemo, da anketiranci podpirajo večjo angažiranost v tej smeri tudi s strani organizacij slovenske narodne in jezikovne skupnosti. Vendar se s trditvijo "Slovenska manjšina vloži premalo truda v promocijo lastne kulture in jezika med italijansko publiko. (Tržaška in Goriška)/Slovenska društva in organizacije vložijo premalo truda v pro-

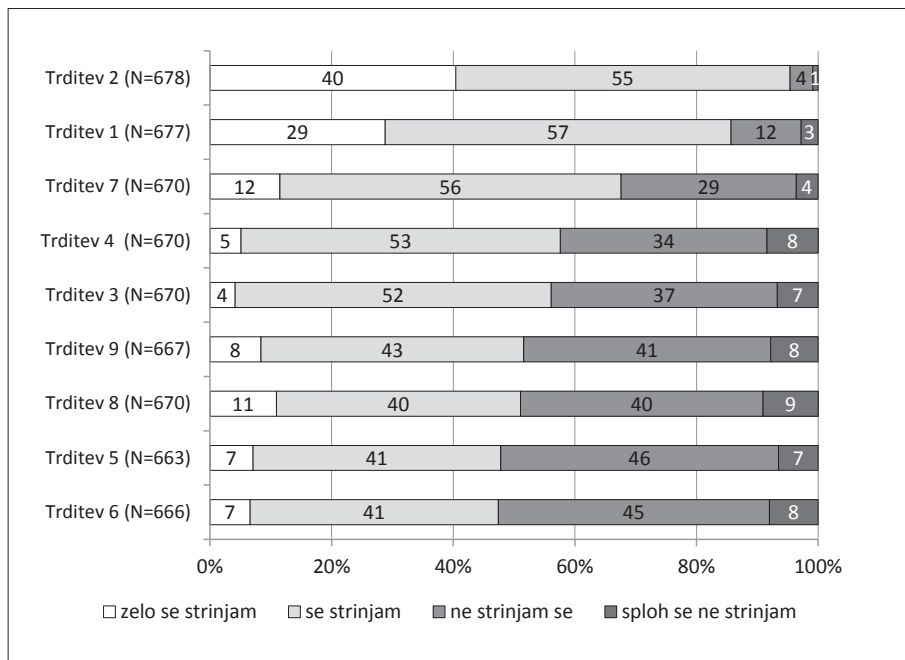
mocijo lastne kulture in jezika med italijansko publiko. (Videmska)” (trditev 9 v Grafikonu 1) le dobra polovica strinja (51 odstotkov). Preostala skoraj polovica anketiranih torej meni, da je slovenska manjšina pri tem dovolj aktivna. Odgovornost za poznavanje slovenske kulture in jezika je po mnenju slednjih torej v breme predvsem večinskega prebivalstva. Sicer moramo omeniti, da izobraževalni in sploh kulturni sistem v deželi Furlaniji Julijski krajini ne podpira systemskega širjenja znanja o slovenski manjšinski prisotnosti. V italijanskih šolah se slovenski jezik in kultura ne poučujeta z izjemo dveh večstopenjskih šol v tržaški pokrajini, ki sta uvedli slovenščino kot izbirni tuji jezik. Take oblike uvajanja slovenščine so sad osebne iniciative posameznih ravnateljev, učiteljev in profesorjev italijanskih šol. Po drugi strani se taka vrsta znanja širi v italijanske šole prek namenskih projektov, ki jih že desetletje izvajajo manjšinske organizacije same.²

Zaradi omenjenih razlogov ne preseneča, da ima še polovica anketiranih mladih v treh pokrajinah občutek, da italijanska in slovenska skupnost še vedno živita v glavnem ločeno. Pri trditvi “Imam občutek, da v istem mestu živita dve ločeni skupnosti (slovenska in italijanska), ki se ne poznata. (Tržaška in Goriška)/Imam občutek, da v istem okolju živita dve ločeni skupnosti (slovenska in italijanska), ki se ne poznata. (Videmska)” (trditev 8 v Grafikonu 1) sta stopnji strinjanja in nestrinjanja tudi v tem primeru dejansko ekvivalentni (51 odstotkov se strinja in 49 odstotkov se ne strinja).

Mladi anketiranci na Tržaškem in Goriškem nadalje zelo cenijo, da se v izobraževalni sistem s slovenskim učnim jezikom vključujejo mladi iz neslovenskih ali mešanih slovensko-italijanskih družin, saj del anketirancev izhaja tudi iz takih družin (trditev 10 v Grafikonu 2). S trditvijo “Prisotnost otrok iz neslovenskih ali mešanih slovensko-italijanskih družin v slovenskih šolah je priložnost za obstoj slovenske narodne skupnosti v Italiji, ker se bo vedno več ljudi učilo slovenskega jezika.” se strinjajo skoraj štiri petine (79 odstotkov) anketiranih dijakov. Dobra petina se zelo strinja (21 odstotkov). Anketiranci v videmski pokrajini zelo cenijo delovanje dvojezične šole v Špetru. Stopnja strinjanja s trditvijo “Delovanje dvojezičnega šolskega centra v Špetru je priložnost za obstoj slovenske skupnosti na Videmskem, ker se vedno več ljudi uči slovenskega jezika.” je zelo visoka in dosega 95 odstotkov anketiranih. Več kot polovica (55 odstotkov) je izrazila najvišjo stopnjo strinjanja. Ta rezultat lahko povežemo s profilom narodnostne samoopredelitve anketirancev. Podatki o narodnosti pripadnosti anketiranih mladih v treh pokrajinah kažejo, da se večina anketiranih na Tržaškem in Goriškem opredeljuje za slovensko narodnost (68 odstotkov na Tržaškem in 62 odstotkov na Goriškem), desetina anketiranih za kombinacijo slovenske in neslovenske narodnosti (10 odstotkov na Tržaškem in 9 odstotkov na Goriškem) in 29 odstotkov za italijansko narodnost (21 odstotkov na Tržaškem in 30 odstotkov na Goriškem). Na Videmskem se anketiranci razporejajo drugače: večina anketiranih se je opredelila za italijansko jezikovno (59 odstotkov) in mešano

slovensko in neslovensko (25 odstotkov) skupnost, slovenska jezikovna skupnost pa dosega 17 odstotkov odgovorov.

Grafikon 1: Stopnja strinjanja s trditvami o medkulturnih odnosih (v %).

Trditev 1 - Tržaška in Goriška: Lažje bom dobil zaposlitev, ker poleg italijanščine znam slovenščino./ Videmska: V mojem okolju je lažje dobiti zaposlitev, če poleg italijanščine obvladaš tudi slovenščino (knjižni jezik ali lokalno narečje).

Trditev 2 - Tržaška, Goriška in Videmska: Dobro je živeti v narodnostno mešanem okolju, ker se naučiš dveh jezikov in spoznaš dve kulturi.

Trditev 3 - Tržaška in Goriška: Večinski narod kaže danes večje zanimanje za slovensko kulturo in jezik kot v preteklosti./Videmska: Lokalno italijansko prebivalstvo kaže danes večje zanimanje za slovensko kulturo in jezik kot v preteklosti.

Trditev 4 - Tržaška in Goriška: Večinski narod kaže danes večje spoštovanje do slovenske narodne skupnosti v Italiji kot v preteklosti./Videmska: Lokalno italijansko prebivalstvo kaže danes večje spoštovanje do slovenske narodne skupnosti v Italiji kot v preteklosti.

Trditev 5 - Tržaška in Goriška: Večinski narod diskriminira pripadnike slovenske manjšine./Videmska: Lokalno italijansko prebivalstvo diskriminira pripadnike slovenske manjšine.

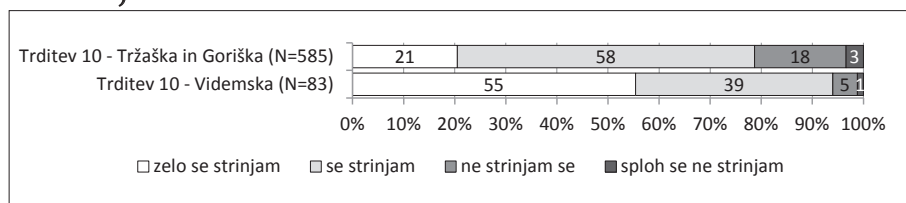
Trditev 6 - Tržaška in Goriška: Večinski narod ne ceni oz. zaničuje slovensko kulturo in jezik./Videmska: Lokalno italijansko prebivalstvo ne ceni oz. zaničuje slovensko kulturo in jezik.

Trditev 7 - Tržaška in Goriška: Večinski narod ne pozna slovenske manjšinske stvarnosti./Videmska: Lokalno italijansko prebivalstvo ne pozna slovenske skupnosti v Italiji.

Trditev 8 - Tržaška in Goriška: Imam občutek, da v istem mestu živita dve ločeni skupnosti (slovenska in italijanska), ki se ne poznata./Videmska: Imam občutek, da v istem okolju živita dve ločeni skupnosti (slovenska in italijanska), ki se ne poznata.

Trditev 9 - Tržaška in Goriška: Slovenska manjšina vloži premalo truda v promocijo lastne kulture in jezika med italijansko publiko./Videmska: Slovenska društva in organizacije vložijo premalo truda v promocijo lastne kulture in jezika med italijansko publiko.

Grafikon 2: Stopnja strinjanja s trditvama o medkulturnih odnosih in izobraževanju v slovenskem jeziku.

Trditev 10 - Tržaška in Goriška: Prisotnost otrok iz neslovenskih ali mešanih slovensko-italijanskih družin s slovenskih šolah je priložnost za obstoj slovenske narodne skupnosti v Italiji, ker se bo vedno več ljudi učilo slovenskega jezika.

Trditev 10 - Videmska: Delovanje dvojezičnega šolskega centra v Špetru je priložnost za obstoj slovenske skupnosti na Videmskem, ker se vedno več ljudi uči slovenskega jezika.

Podatke, ki so bili zbrani leta 2011 med dijaki slovenskih srednjih šol druge stopnje v Trstu in Gorici, lahko primerjamo z odgovori tržaških in goriških dijakov slovenskih srednjih šol druge stopnje, zbranih leta 2003 za Programsko konferenco slovenske narodne skupnosti v Italiji (Mezgec in drugi 2005), ki so prikazani v Grafikonu 3. V vprašalniku za tržaške in goriške dijake leta 2011 smo namreč ohranili šest izbranih trditev, na katere so dijaki odgovarjali že leta 2003. Zbrane odgovore smo statistično obdelali, da bi preverili, ali se pokažejo relevantna odstopanja v časovni perspektivi.

S trditvijo “Lažje bom dobil zaposlitev, ker poleg italijanščine znam slovensščino.” (trditev 1 v Grafikonu 3) se je leta 2003 in leta 2011 strinjalo 87 oziroma 88 odstotkov anketiranih. Vendar se je v osmih letih odstotek tistih, ki se zelo strinja, zvišal na skoraj tretjino odgovorov (od 19 na 32 odstotkov). Med dijaki na Tržaškem je delež teh odgovorov skoraj dvakrat večji, saj se zelo strinja 14 odstotkov več dijakov (od 17 na 31 odstotkov).

S trditvijo “Dobro je živeti v narodnostno mešanem okolju, ker se naučiš dveh jezikov in spoznaš dve kulturi.” (trditev 2 v Grafikonu 3) se tržaški in goriški anketiranci strinjajo v skoraj enakem odstotku v primerjavi s podatki, zbranimi leta 2003 in leta 2011 (96 odstotkov leta 2003 in 95 odstotkov leta 2011).

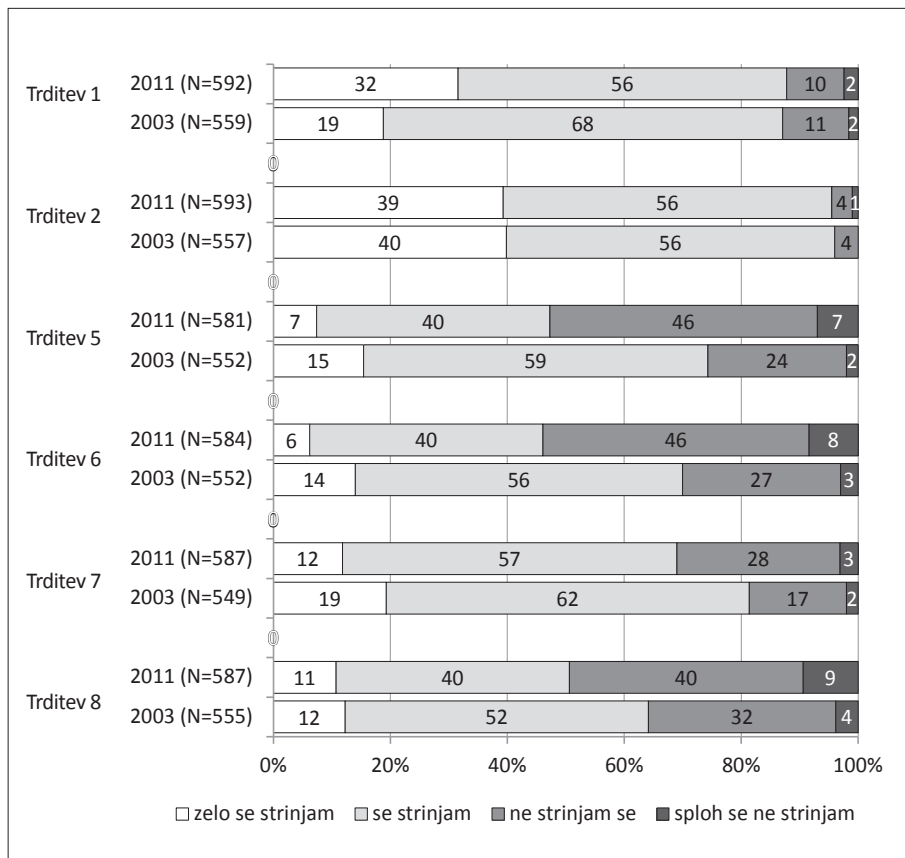
Primerjava podatkov, zbranih leta 2003 in leta 2011 nakazuje, da se je med dijaki slovenskih srednjih šol druge stopnje v Italiji zmanjšal občutek diskriminacije in zaničevanja. S trditvijo “Večinski narod diskriminira pripadnike slovenske manjšine.” (trditev 5 v Grafikonu 3) se je leta 2011 strinjalo nad četrtino manj anketiranih dijakov (-27 odstotkov) v primerjavi s stopnjo strinjanja leta 2003 (od 74 na 47 odstotkov). Takih, ki se zelo strinjajo, je bilo leta 2011 za polovico manj (od 15 na 7 odstotkov).

S trditvijo “Večinski narod ne ceni oz. zaničuje slovensko kulturo in jezik.” (trditev 6 v Grafikonu 3) se je leta 2011 strinjalo – podobno kot v prejšnji trditvi – skoraj četrtina dijakov manj (24 odstotkov) kot leta 2003 (od 70 na 46

odstotkov). Pri tej trditvi se je posebej med tržaškimi dijaki v zajetem časovnem obdobju odgovor "zelo se strinjam" znižal (od 16 na 5 odstotkov).

S trditvijo "Večinski narod ne pozna slovenske manjšinske stvarnosti." (trditev 7 v Grafikonu 3) se je leta 2011 strinjalo 12 odstotkov manj anketiranih dijakov kot leta 2003 (od 81 na 69 odstotkov). Znižanje v stopnji strinjanja je še posebej relevantno med dijaki na Tržaškem (od 85 na 72 odstotkov).

Grafikon 3: Stopnja strinjanja s trditvami o medkulturnih odnosih. Primerjava odgovorov dijakov srednjih šol druge stopnje na Tržaškem in Goriškem med leti 2011 in 2003 (v %).

Trditev 1 - Lažje bom dobil zaposlitev, ker poleg italijanščine znam slovenščino.

Trditev 2 - Dobro je živeti v narodnostno mešanem okolju, ker se naučiš dveh jezikov in spoznaš dve kulturi.

Trditev 5 - Večinski narod diskriminira pripadnike slovenske manjšine.

Trditev 6 - Večinski narod ne ceni oz. zaničuje slovensko kulturo in jezik.

Trditev 7 - Večinski narod ne pozna slovenske manjšinske stvarnosti.

Trditev 8 - Imam občutek, da v istem mestu živita dve ločeni skupnosti (slovenska in italijanska), ki se ne poznata.

Iz primerjave med anketiranjem leta 2003 in leta 2011 izhaja, da se je občutek ločenosti med večinsko in slovensko komponento rahlo izboljšal predvsem na Tržaškem. Skupna stopnja strinjanja s trditvijo "Imam občutek, da v istem mestu živita dve ločeni skupnosti (slovenska in italijanska), ki se ne poznata." (trditev 8 v Grafikonu 3) se je znižala za 13 odstotkov (od 64 na 51 odstotkov). Razlika je opazna predvsem na Tržaškem, kjer se je leta 2003 strinjalo 68 odstotkov anketirancev, leta 2011 pa le še 53 odstotkov. Sicer ugotavljamo, da rahlo nad polovico vseh tržaških in goriških anketiranih (51 odstotkov) še vedno podpira to trditev.

5. Zaključne ugotovitve

Med mladimi anketiranci 15–19 na Tržaškem, Goriškem in Videmskem rahlo prevladuje mnenje, da so se med slovensko in italijansko skupnostjo medkulturni odnosi v zadnjem desetletju vendarle izboljšali. Med dijaki slovenskih srednjih šol druge stopnje na Tržaškem in Goriškem se je zmanjšal predvsem občutek diskriminacije in zaničevanja. Obenem so kulturne in jezikovne zapreke med skupnostma še prisotne. Anketiranci v treh pokrajinah se tako razporejajo skoraj enakovredno v skupino "optimistov" in "skeptikov". Skupina "optimistov" je rahlo številčnejša. Vanjo sodijo anketiranci, ki menijo, da večinsko prebivalstvo ne diskriminira ali zaničuje slovenske kulture in jezika, da slednje izraža večje zanimanje in spoštovanje do slovenske prisotnosti ter da sta skupnosti manj ločeni kot v preteklosti. V drugo skupino "skeptikov" uvrstimo lahko odgovore, ki izražajo, da sta diskriminacija in zaničevanje Italijanov do Slovencev še prisotna in doživeta, da italijanski kulturni prostor ni pozoren in spoštljiv do slovenskega ter da skupnosti živita v glavnem ločeno v istem prostoru.

Ključni dejavnik, ki po mnenju anketiranih mladih, ki se šolajo v slovenskem jeziku v Italiji, omogoča izboljšanje odnosov med slovensko in italijansko skupnostjo, je širjenje znanja o slovenski narodni in jezikovni manjšini med večinskim prebivalstvom. Sicer se odgovori tudi v tem primeru skoraj enakovredno razdelijo med anketiranci, ki menijo, da je slovenska manjšina v širjenju svoje kulture in jezika že dovolj dejavna in tistimi, ki si želijo aktivnejšega pristopa slovenskih organizacij.

Ugotavljamo, da so posledice nedavne kulturne in jezikovne ekskluzivnosti med narodoma še občutene med anketiranimi mladimi, ki se šolajo v slovenskem jeziku v Italiji. Zgodovinsko pogojene kulturne in jezikovne zamejitve so sicer danes prestopne. Večinsko prebivalstvo in slovenska manjšina lažje dihata skupaj zaradi spremenjenega družbeno-političnega okolja. To nakazujejo odgovori anketiranih mladih, da je višja narodnostna, jezikovna in kulturna heterogenost slovenskih šol na Tržaškem in Goriškem priložnost za širjenje govorcev slovenskega jezika v Italiji in torej priložnost za obstoj te skupnosti. Podobno mladi anketiranci na Videmskem podpirajo širjenje slovenskega jezika na tem območju

prek dvojezične šole v Špetru. Anketirani mladi, ki se šolajo v slovenskem jeziku v Italiji, sploh visoko cenijo svoj dvojezični položaj.

36

Opombe

- ¹ V publikaciji *Mi smo tu* (Cernetig & Negro 2009), ki predstavlja slovensko prisotnost na Videmskem, krajevni avtorji navajajo, da govorijo "po našan" v Kanalski dolini, po nás v Reziji, po našin v Terskih in Karnajskih dolinah in po našem in po sloviensko v Nadiških dolinah. Ta del slovenske manjšine v Italiji sebe pojmuje kot slovensko jezikovno skupnost, kot je razvidno iz podnaslova te publikacije.
- ² SLORI že desetletje razvija in širi predavanja, delavnice in priročnike za večinske šole vseh vrst in stopenj v Italiji in Sloveniji o slovenski narodni skupnosti v Italiji v sodelovanju z organizacijami italijanske narodne skupnosti v Sloveniji in furlanske jezikovne skupnosti v deželi Furlaniji Julijski krajini. Dejavnosti so financirali tudi nekateri evropski projekti čezmejnega sodelovanja med Italijo in Slovenijo, kot npr. MIMA-Večine spoznavajo manjšine, EDUKA-Vzgajati k različnosti in LEX-Analiza, izvajanje in razvoj zaščite narodnih skupnosti v Sloveniji in Italiji.

Literatura in viri

- Bogatec, N., 2004. *Slovene. The Slovene Language in Education in Italy. 2nd Edition.* Mercator Education, Ljuvert/Leeuwarden.
- Bogatec, N., 2012. Projekt ŠOLA 2011. Narodnost v medgeneracijski perspektivi. Neobjavljeno gradivo. Slovenski raziskovalni inštitut SLORI, Trst.
- Bogatec, N. & Bufon, M., 2008. *Pre-misliti manjšino. Slovenci v Italiji in skupni slovenski kulturni prostor po padcu meje. Anketa med člani slovenskih društev v Italiji.* Univerza na Primorskem, Znanstveno-raziskovalno središče, Založba Annales, Slovenski raziskovalni inštitut SLORI, Koper, Trst.
- Brezigar, S., 2013. *Ali se slovenska jezikovna skupnost v Furlaniji Julijski krajini lahko širi? Poučevanje in učenje slovenščine med večinskim prebivalstvom kot perspektiva za dolgoročno ohranjanje manjšinskega jezika./La comunità linguistica slovena nel Friuli Venezia Giulia si può ampliare? L'insegnamento e l'apprendimento dello sloveno tra la popolazione di maggioranza come prospettiva per la conservazione a lungo termine della lingua di minoranza.* V D. Jagodic & Š. Čok (ur.) *Med drugim in tujim jezikom. Poučevanje in učenje slovenščine pri odraslih v obmejnem pasu Furlanije Julijske krajine./Fra lingua seconda e lingua straniera. Insegnamento e apprendimento dello sloveno in età adulta nella fascia confinaria del Friuli Venezia Giulia.* Ciljno začasno združenje "Jezik-Lingua", Slovenski raziskovalni inštitut SLORI, Trst, 97–116.
- Brezigar, S., Bešter, R., Medvešek, M. & Žagar, M., 2012. Cultural Aspects and Life of Ethnic Minorities in Central Europe. V E. Lantschner, S. Constantin & J. Marko (ur.) *Practice of Minority Protection in Central Europe.* Nomos, Baden-Baden, 61–91.
- Bufon, M., 2004. *Med teritorialnostjo in globalnostjo. Sodobni problemi območij družbenega in kulturnega stika.* Univerza na Primorskem, Znanstveno-raziskovalno središče Koper, Zgodovinsko društvo za južno Primorsko, Koper.

- Cernetig, M. & Negro, L., 2009. *Mi smo tu. Slovenska jezikovna skupnost v Videmski pokrajini*. Inštitut za slovensko kulturo, Špeter.
- Čok, Š. & Jagodic, D., 2013. Učenje slovenščine kot drugega/tujega jezika pri odraslih v obmejnem pasu Furlanije Julijske krajine: anketa med udeleženci jezikovnih tečajev. V D. Jagodic & Š. Čok (ur.) *Med drugim in tujim jezikom. Poučevanje in učenje slovenščine pri odraslih v obmejnem pasu Furlanije Julijske krajine./Fra lingua seconda e lingua straniera. Insegnamento e apprendimento dello sloveno in età adulta nella fascia confinaria del Friuli Venezia Giulia*. Ciljno začasno združenje "Jezik-Lingua", Slovenski raziskovalni inštitut SLORI, Trst, 12–36.
- European Commission, 2009. *Youth in Europe - A statistical portrait*. Publications of the European Union, Luxembourg, <http://pjp-eu.coe.int/documents/1017981/1668203/YouthinEurope.pdf/40f42295-65e4-407b-8673-95e97026da4a> (24. april 2015).
- Jagodic, D., 2008. *Mladi v čezmejnem prostoru*. Slovenski deželni zavod za poklicno izobraževanje, Trst.
- Jagodic, D., 2009. Družbena participacija mladih v obmejnih območjih na stičišču med Italijo in Slovenijo. V D. Jagodic & Z. Vidali (ur.) *Mladina na prehodu. Mladi Tržačani pred izzivi postmoderne družbe, evropskih integracijskih procesov in medkulturnega sobivanja*. Slovenski raziskovalni inštitut SLORI, Trst, 65–87.
- Jagodic, D., 2013. Učenje slovenščine kot drugega/tujega jezika pri odraslih v obmejnem pasu Furlanije Julijske krajine: anketa med udeleženci jezikovnih tečajev/*L'apprendimento dello sloveno come lingua seconda o straniera in età adulta nella fascia confinaria del Friuli Venezia Giulia: indagine fra i partecipanti ai corsi*. V D. Jagodic & Š. Čok (ur.) *Med drugim in tujim jezikom. Poučevanje in učenje slovenščine pri odraslih v obmejnem pasu Furlanije Julijske krajine./Fra lingua seconda e lingua straniera. Insegnamento e apprendimento dello sloveno in età adulta nella fascia confinaria del Friuli Venezia Giulia*. Ciljno začasno združenje "Jezik-Lingua", Slovenski raziskovalni inštitut SLORI, Trst, 37–70.
- Kosic, M., 2014. JAZ in DOM dijakov srednjih šol druge stopnje s slovenskim učnim jezikom v Gorici. V S. Pertot & M. Kosic (ur.) *Jeziki in identitete v precepu. Mišljenje, govor in predstave o identiteti pri treh generacijah maturantov šol s slovenskim učnim jezikom v Italiji*. Slovenski raziskovalni inštitut SLORI, Trst, 85–107.
- Kosic, M. & Flego, M., 2008. Integracijski procesi med italijansko večino in slovensko manjšino. V G. Bajc, D. Jagodic, B. Klabjan, M. Mezgec & Z. Vidali (ur.) *Pre-misliti manjšino. Pogledi reprezentativnih predstavnikov Slovencev v Italiji in pravno-politični okvir*. Univerza na Primorskem, Znanstveno-raziskovalno središče, Založba Annales, Slovenski raziskovalni inštitut SLORI, Koper, Trst, 116–143.
- Medarič, Z., 2009. Etnične manjšine in diskriminacija. Primer slovenske manjšine v Italiji in italijanske manjšine v Sloveniji. *Annales* 19, 1, 173–186.
- Mezgec, M., 2014. Splošne značilnosti in orientacije mladih pripadnikov slovenske narodne skupnosti v Italiji. V D. Jagodic, M. Mezgec & Z. Vidau (ur.) *Poročilo o raziskovalnem projektu Profil mladi*. Neobjavljeno gradivo, Slovenski raziskovalni inštitut SLORI, Trst.

- Mezgec, M., Bolčina, D., Vidali, Z. & Wehrenfennig, A., 2005. Sondaža med dijaki o pogledu na manjšino in njeno organiziranost. V N. Bogatec & E. Sussi (ur.) *Mladi, gospodarstvo, kultura. Analiza stanja za razvoj slovenske manjšine v Italiji*. Slovenski raziskovalni inštitut SLORI, Trst, 9–123.
- Mezgec, M. & Vidali, Z., 2009. Medgeneracijsko sobivanje v društvih slovenske narodne skupnosti v Italiji: dodana vrednost ali problem? V D. Jagodic & Z. Vidali (ur.) *Mladina na prehodu. Mladi Tržačani pred izzivi postmoderne družbe, evropskih integracijskih procesov in medkulturnega sobivanja*. Slovenski raziskovalni inštitut SLORI, Trst, 44–64.
- Pertot, S., 2011. Identitetne spremembe med Slovenci v Italiji v družinah učencev šol s slovenskim učnim jezikom v Italiji. *Razprave in gradivo* 66, 24–43.
- Pertot, S., 2014. Dvajset let med slovenščino in italijanščino. Primerjava med generacijami maturantov srednjih šol druge stopnje s slovenskim učnim jezikom v Italiji o uporabi slovenščine in italijanščine kot jezikov sporazumevanja in notranjega govora. V S. Pertot & M. Kosic (ur.) *Jeziki in identitete v precepu. Mišljenje, govor in predstave o identiteti pri treh generacijah maturantov šol s slovenskim učnim jezikom v Italiji*. Slovenski raziskovalni inštitut SLORI, Trst, 13–56.
- Pertot, S., 2014a. Samo tostran zamišljene meje? Družbene predstave o narodnosti in identiteti maturantov srednjih šol druge stopnje s slovenskim učnim jezikom v Trstu. V S. Pertot & M. Kosic (ur.) *Jeziki in identitete v precepu. Mišljenje, govor in predstave o identiteti pri treh generacijah maturantov šol s slovenskim učnim jezikom v Italiji*. Slovenski raziskovalni inštitut SLORI, Trst, 57–83.
- Slovenska kulturno gospodarska zveza, 2003. Programska konferenca Slovencev v Italiji. www.skgz.org/programska-konferenca (5. maja 2015).
- Sedmak, M., 2009. Manjšine in skupinske (etnične) identitete: primerjalna študija slovenske in italijanske manjšine. *Annales* 19, 1, 205–220.
- Segatti, P. & Guglielmi, S., 2008. Sui confini tra maggioranze e minoranze. V P. Segatti (ur.) *Lingua e identità in una regione plurale. Il punto di vista di friuliani, giuliani e sloveni*. Regione autonoma Friuli Venezia Giulia, Libreria Editrice Goriziana, Gorica, 65–80.
- Tropp, L. & Pettigrew, T. F., 2005. Differential Relationships Between Intergroup Contact and Affective and Cognitive Dimensions of Prejudice. *Personality and Social Psychology bulletin* 31, 8, 1145–1158.
- Ule, M., Švab, A., Walther, A. & Litau, J., 2014. *Far from frozen. Creative Strategies of Young People in Disadvantaged Circumstances*. Publications Office of the European Union, Luksemburg.
- Vavti, Š., 2011. Med angažmajem in odhajanjem. Identitetni tipi pri mladih Slovencih in Slovenkah na dvojezičnem avstrijskem Koroškem. *Treatises and documents/Razprave in gradivo* 64, 8–35.
- Vidali, Z., 2009. Poznavanje narodnih manjšin med mladimi pripadniki narodnih večin in njihova stališča do večnarodnostnega družbeno-političnega položaja v deželi Furlaniji Julijski krajini in Slovenski Istri. V D. Jagodic & Z. Vidali (ur.)

Mladina na prehodu. Mladi Tržačani pred izzivi postmoderne družbe, evropskih integracijskih procesov in medkulturnega sobivanja. Slovenski raziskovalni inštitut SLORI, Trst, 88–110.

Vidau, Z., 2014. Prostočasne dejavnosti in medkulturni odnosi mladih pripadnikov slovenske narodne skupnosti v Italiji. V D. Jagodic, M. Mezgec & Z. Vidau (ur.) *Poročilo o raziskovalnem projektu Profil mladi.* Neobjavljeno gradivo, Slovenski raziskovalni inštitut SLORI, Trst.